

२०२५ मध्ये पशुसंवर्धन आणि दुग्धव्यवसाय क्षेत्रातील "राष्ट्रीय गोपलरत्न पुरस्कार" प्रदान करण्यासाठी मार्गदर्शक तत्त्वे.

१. परिचय:

गुणवत्ता, वस्तुनिष्ठता, पारदर्शकता, लोकसहभाग, साधेपणा, कार्यक्षमता आणि तंत्रज्ञानाचा वापर यावर लक्ष केंद्रित करून विश्वासाहता आणि विश्वास निर्माण करण्यासाठी भारत सरकारने प्रदान केलेल्या पुरस्कारांच्या संपूर्ण परिसंस्थेत बदल करण्यासाठी, गृह मंत्रालयात स्थापन केलेल्या केंद्रीय पुरस्कार समर्थन युनिटने पुरस्कारांचे पुनरावलोकन आणि सुधारणा केली आहे. त्यानुसार २०२१ पासून ऑनलाइन पोर्टलद्वारे अर्ज प्राप्त करून राष्ट्रीय गोपाळरत्न पुरस्कार प्रदान करण्यात येत आहे. तसेच एनजीआरए २०२२ पासून एमएचएच्या पुरस्कार पोर्टलशी म्हणजेच <https://awards.gov.in> जोडला गेला असून या पोर्टलच्या माध्यमातून ऑनलाइन पद्धतीनेच अर्ज मागविण्यात येत आहेत.

२. प्रस्तावना:

२.१ भारतातील देशी गोवंशीय जाती मजबूत आहेत आणि राष्ट्रीय अर्थव्यवस्थेत महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावण्याची अनुवांशिक क्षमता त्यांच्यात आहे. देशी जातींचा विकास व संवर्धन याबाबत विशिष्ट कार्यक्रम नसल्याने त्यांची लोकसंख्या घटत चालली असून त्यांची कामगिरी सध्या क्षमतेपेक्षा कमी आहे. त्यामुळे त्यांच्या विकासासाठी आणि संवर्धनासाठी वैज्ञानिक कार्यक्रम हाती घेण्याची नितांत गरज होती. भारताच्या माननीय पंतप्रधानांच्या नेतृत्वाखाली "राष्ट्रीय गोकुळ मिशन" या देशी गोवंशीय जातींचे जतन व विकास करण्याच्या उद्देशाने देशात प्रथमच डिसेंबर २०१४ मध्ये एक नवीन उपक्रम सुरू करण्यात आला.

२.२ कोणत्याही गोवंश प्रजनन कार्यक्रमाचे उद्दिष्ट गुरे आणि म्हशींचे जनुकीय अद्ययावतीकरण आहे आणि हे साध्य करण्यासाठी कृत्रिम गर्भाधान (ए.एल.) सेवा मजबूत असणे आवश्यक आहे. २० व्या पशुगणनेनुसार देशात ३०२ दशलक्ष गोवंश आहेत. सद्यस्थितीत प्रति जनावर सरासरी उत्पादकता ५ किलो आहे. त्यांची सरासरी कमी उत्पादकता ही चिंतेची बाब आहे. गोवंशीय लोकसंख्येला कमी उत्पादकतेच्या अवस्थेतून इष्टतम उत्पादकतेत रूपांतरित करण्यात अल तंत्रज्ञांची महत्त्वपूर्ण भूमिका आहे. त्यामुळे शेतकऱ्यांचे उत्पन्न दुप्पट करण्याच्या देशाच्या महत्वाकांक्षी कार्यक्रमाचे उद्दिष्ट साध्य करण्यासाठी १००% अल कव्हेरेजसाठी प्रयत्नशील असलेल्या सर्वोत्कृष्ट अल तंत्रज्ञांची ओळख पटविण्याची गरज आहे.

२.३ त्याचप्रमाणे गावपातळीवर ील सुमारे २ लाख डेअरी सहकारी संस्था आणि दूध उत्पादक कंपन्या विकासाचे वाहक आहेत कारण यात सुमारे २ कोटी दुग्ध उत्पादक शेतकरी सभासद आहेत आणि शेतकऱ्यांना त्यांच्या मालाला बाजारपेठ उपलब्ध करून देण्यासाठी आणि किफायतशीर भाव मिळविण्यात मदत करण्यासाठी ग्रामीण संस्था म्हणून कार्य करतात.

३ पुरस्काराचे प्रकार:

- I. देशी जनावरे/म्हशींच्या जातींचे संगोपन करणारा उत्तम दुग्ध उत्पादक शेतकरी
- II. बेस्ट डेअरी को-ऑपरेटिव्ह सोसायटी/ दूध उत्पादक कंपनी/ डेअरी फार्मर प्रोजेक्ट्स ऑर्गनायझेशन.

III.सर्वोत्कृष्ट कृत्रिम रेतन तंत्रज्ञ (AIT).

३.२ २०२५ पासून, विभागाने हिमालयी राज्ये (उत्तराखंड, जम्मू-काश्मीर, लडाख आणि हिमाचल प्रदेश) यांना राष्ट्रीय गोपाल रत्न पुरस्कारांतर्गत तिन्ही श्रेणींमध्ये एनईआर श्रेणीत समाविष्ट केले आहे, जेणेकरून हिमालयीन राज्यांमधील दुग्ध विकास उपक्रमांना देखील एनईआरच्या बरोबरीने प्रोत्साहन आणि चालना मिळेल.

३.३ त्यामुळे राष्ट्रीय गोपालरत्न पुरस्कार (एनजीआरए) २०२५ हा हिमालयी राज्यांसह ईशान्य क्षेत्रासाठी (एनईआर) वरील तीन श्रेणींमध्ये १, दुसरा, तिसरा आणि एक विशेष पुरस्कार प्रदान करण्यात येणार आहे. एनजीआरए २०२५ मध्ये खालीलप्रमाणे सर्वोत्कृष्ट डेअरी फार्मर आणि सर्वोत्कृष्ट डीसीएस / एफपीओ / एमपीसी अशा पहिल्या दोन श्रेणींमध्ये गुणवत्ता प्रमाणपत्र, स्मृतिचिन्ह आणि देखरेख पारितोषिक असेल:

➤ रु.फक्त पाच लाख रुपये)	-पहिला क्रमांक
➤ रु. (फक्त तीन लाख रुपये)	-दुसरा क्रमांक आणि
➤ रु. (फक्त दोन लाख रुपये)	-तिसरा क्रमांक

ईशान्य प्रदेश (एनईआर) आणि हिमालयीन राज्यांसाठी (उत्तराखंड, जम्मू-काश्मीर, लडाख आणि हिमाचल प्रदेश) विशेष पुरस्कार.

सर्वोत्कृष्ट कृत्रिम रेतन तंत्रज्ञ (एआयटी) श्रेणीच्या बाबतीत, राष्ट्रीय गोपाल रत्न पुरस्कार-२०२५ मध्ये केवळ गुणवत्ता प्रमाणपत्र आणि स्मृतिचिन्ह असेल. कृत्रिम रेतन तंत्रज्ञ (एआयटी) श्रेणीत कोणतेही रोख पारितोषिक दिले जाणार नाही.

४ उद्देश:

- १) दुधाळ जनावरांच्या देशी जातींची उत्पादकता वाढविण्यासाठी शेतकऱ्यांना शास्त्रोक्त पद्धतीचा वापर करणेस प्रवृत्त करणे.
- २) सहकारी आणि दूध उत्पादक कंपन्यांना वाढीसाठी प्रेरित करणे आणि स्पर्धात्मक भावना निर्माण करणे.
- ३) राष्ट्रीय गोकुळ मिशन (आरजीएम) अंतर्गत कृत्रिम रेतन तंत्रज्ञांना १००% AI कवरेज घेण्यास प्रवृत्त करणे.

५ पात्रता :

- १) जनावरांच्या ५३ जाती आणि म्हशींच्या २० जातींपैकी (परिशिष्ट-१ नुसार) मान्यताप्राप्त देशी जातींपैकी कोणत्याही जातीचे संगोपन करणारे शेतकरी पुरस्कारासाठी अर्ज करण्यास पात्र असतील.
- २) शेतकऱ्यांकडून थेट दूध संकलन/खरेदी करण्यासाठी गावपातळीवर स्थापन करण्यात आलेली डेअरी सहकारी संस्था/दूध उत्पादक कंपनी (एमपीसीचा मिल्क पूलिंग पॉईंट)/शेतकरी उत्पादक संस्था (एफपीओ). सहकारी संस्था अधिनियम/ कंपनी अधिनियम अंतर्गत नोंदणीकृत असणे आणि दररोज किमान १०० लिटर दूध संकलन करणे आणि बिगर-पूर्वोत्तर / हिमालयी राज्यांसाठी कमीतकमी ५० शेतकरी / दूध

उत्पादक सदस्य असणे आवश्यक आहे. एनईआर आणि हिमालय राज्यांसाठी किमान २० शेतकरी सदस्य असावेत आणि किमान २० लिटर दूध असावे.

- ३) राज्य/ केंद्रशासित प्रदेश पशुधन विकास मंडळ/ राज्य / दूध संघ, आयएनजीओ आणि इतर खाजगी संस्थांचे कृत्रिम गर्भाधान तंत्रज्ञ किमान ९० दिवसांचे अल प्रशिक्षण घेतलेले या पुरस्कारासाठी अर्ज करण्यास पात्र असतील. हा पुरस्कार कृत्रिम रेतन तंत्रज्ञ (AIT) साठी असल्याने पशुवैद्यकीय डॉक्टर या पुरस्कारासाठी पात्र नाहीत.

६ अर्ज प्रक्रिया/कार्यपद्धती : नामनिर्देशन प्रक्रिया व पुरस्कार समित्या :

६.१ व्यापक प्रसिद्धी

- डीएएचडी, ईशान्य क्षेत्र विकास मंत्रालय आणि एनडीडीबी वेब पोर्टल, ई-गोपाला अॅपद्वारे आणि पूर्वीच्या गोपालरत्न पुरस्कार २०२५ दरम्यान केलेल्या सर्व भागधारकांना ईमेल पाठवून व्यापक प्रसिद्धी दिली जाईल.
- पुरस्कार कार्यक्रमाविषयी जनजागृती करण्यासाठी सर्व राज्य सरकारांना सर्व / राज्य सरकारे पंचायती / राज्य पशुधन मंडळे / राज्य दूध संघ / जिल्हा दूध संघ आणि दूध उत्पादक कंपन्या / शेतकरी उत्पादक संस्था / एलसीएआर संस्था / विद्यापीठे / नाबार्ड / वित्तीय सेवा विभाग इत्यादींमध्ये वितरित करण्यासाठी मार्गदर्शक सूचना कळविल्या जातील.
- डीएएचडीच्या पब्लिसिटी युनिटतर्फे वेबिनारच्या माध्यमातून पात्रता, प्रक्रिया, फॉर्म भरणे आदींबाबत जनजागृती करण्यात येणार आहे.
- पीआयबीला विविध माध्यमांद्वारे व्यापक प्रसारासाठी मार्गदर्शक तत्वे देखील उपलब्ध करून दिली जातील.

६.२ फॉर्म भरण्याची प्रक्रिया :

- ६.२.१ ऑनलाइन नामांकन गृह मंत्रालयाच्या ऑनलाइन पुरस्कार <https://awards.gov.in> पोर्टलद्वारे किंवा व्यक्तीद्वारे किंवा कॉमन सर्व्हिस सेंटरच्या (सीएससी) मदतीने किंवा कोणत्याही संसाधन व्यक्तीच्या मदतीने एखाद्या व्यक्ती किंवा संस्थेद्वारे स्वयंनामांकन तत्वावर असेल किंवा कोणत्याही संसाधन व्यक्तीद्वारे शेतकऱ्यांना ऑनलाइन अर्ज भरण्यास मदत करेल <https://awards.gov.in>. पर्यायाने सहकारी, शेतकरी उत्पादक कंपन्या, पशुवैद्यकीय अधिकारी वैयक्तिक शेतकरी किंवा कृत्रिम इन्सेमिनेटरना या पोर्टलद्वारे फॉर्म भरून जमा करण्यास मदत करू शकतात. कोणताही प्रत्यक्ष अर्ज ग्राह्य धरला जाणार नाही.

- एनआयसी, डीएएचडी त्यांच्या वेबसाइटवर पुरस्कार वेबसाइटसाठी एक दुवा प्रदान करेल.
- एक अर्जदार प्रत्येक प्रवर्गासाठी एकच अर्ज भरू शकतो.
- अर्जदाराने वैयक्तिक दूध उत्पादक शेतकरी (प्रथम श्रेणी) आणि वैयक्तिक कृत्रिम गर्भाधान कामगार (द्वितीय श्रेणी) यांच्या बाबतीत आपले छायाचित्र अपलोड करावे. डेअरी को-ऑपरेटिव्ह सोसायटीच्या बाबतीत (तृतीय श्रेणी) सहकारी संस्थेचे सचिव/अध्यक्ष यांचे छायाचित्र अपलोड करणे आवश्यक आहे.
- अपूर्ण आढळलेला अर्ज फेटाळला जाईल.
- प्रत्यक्ष अर्ज सादर करणे स्वीकारले जाणार नाही.
- वैयक्तिक प्रवर्गाच्या बाबतीत आधार आवश्यक आहे.

- vii. पावतीची हार्ड कॉपी किंवा ऑनलाइन सबमिट केलेल्या अर्जाची हार्ड कॉपी पाठवण्याची गरज नाही.
- viii. सहकारी संस्था प्रवर्गाच्या बाबतीत, संबंधित नोंदणी प्रमाणपत्राच्या प्रती ज्यात सोसायटीच्या सचिवांनी संस्थेचा नोंदणी क्रमांक, नाव आणि पत्ता स्पष्टपणे दर्शविला आहे, पॅनकार्ड आणि सहकारी संस्थेच्या नावाने बँक पासबुकची प्रत ज्यात खाते क्रमांक, आयएफएससी कोड, सीआयएफ क्रमांक, सहकारी संस्थेचे नाव आणि पत्ता दर्शविला आहे.
- ix. मागील वर्षामध्ये गोपालरत्न आणि पूर्वीच्या कामधेनू पुरस्काराने सन्मानित झालेली व्यक्ती / संस्था गोपाळ रत्न पुरस्कार २०२५ साठी पात्र नाही.

६.३ अर्जाची तपासणी :

- i. एमएचएच्या वेबसाइटवर प्राप्त अर्जाची क्वालिटी कौन्सिल ऑफ इंडिया (क्यूसीआय) किंवा डीएएचडीने नियुक्त केलेल्या इतर कोणत्याही एजन्सीद्वारे प्राथमिक तपासणी केली जाईल. एजन्सी डीएएचडीने प्रदान केलेल्या मूल्यमापन / स्कोअर कार्डनुसार अर्जाचे गुणांकन करेल आणि डीएएचडीने स्थापन केलेल्या पुरस्कार स्क्रीनिंग समितीकडे नॉन-एनईआर / हिमालयन राज्यांमधील सर्वोत्तम २० अर्जांची आणि एनईआर आणि हिमालयीन राज्यांमधील १० अर्जांची शिफारस करेल. सर्व शॉर्टलिस्ट केलेल्या अर्जांची फिल्ड व्हिजिट / पडताळणी एनडीडीबी / डीएएचडीने ओळखलेल्या / नियुक्त केलेल्या इतर कोणत्याही एजन्सीद्वारे केली जाईल.
- ii. पुरस्कार स्क्रीनिंग कमिटी, डीएएचडी सर्वोत्कृष्ट अर्जदारांची (शक्यतो प्रत्येक श्रेणीत ५) वर्गवारी करेल आणि राष्ट्रीय पुरस्कार समितीकडे (नॅक) त्याची शिफारस करेल.
- iii. आवश्यकता भासल्यास ही समिती केंद्र/राज्य/एनडीडीबीच्या अधिकाऱ्यांना सामावून घेऊन प्रत्यक्ष पडताळणी/ लाइव्ह व्हिडिओ फुटेज मागवू शकते किंवा बाह्य एजन्सी नियुक्त करू शकते. समिती आपल्या समाधानाने तपासणीसाठी आवश्यक कागदपत्रांचे पुरावे मागू शकते. त्यासाठी आरजीएम योजनेच्या अर्थसंकल्पीय तरतुदीतून हा खर्च भागविण्यात येणार आहे.
- iv. ही समिती स्क्रीनिंगची कार्यपद्धती आणि निकष ठरवेल. पुरस्कारविजेत्यांची नावे अधिकृतपणे जाहीर होईपर्यंत ही समिती पुरस्कारांसाठी उमेदवारांच्या निवडीबाबत गोपनीयता राखणार आहे.
- v. छाननी समिती अर्ज फेटाळण्याचा, पुरस्कार विजेत्यांची संख्या ठरविण्याचा अधिकार राखून ठेवेल.
- vi. स्क्रीनिंग कमिटीचे अशासकीय सदस्य जनरल फायनान्स रूल्सनुसार टीए/डीएससाठी पात्र असतील.

६.४ राष्ट्रीय पुरस्कार समिती व पुरस्कार वितरण :

- i. डीएएचडीने स्थापन केलेली राष्ट्रीय पुरस्कार समिती प्रत्येक श्रेणीमध्ये एनईआर आणि हिमालयीन राज्यांसाठी प्रथम, द्वितीय, तृतीय आणि एक विशेष पुरस्कार विजेत्यांची निवड करेल.
- ii. ही समिती एनईआर आणि हिमालयीन राज्यांसह पुरस्कार विजेत्यांच्या निवडीची स्वतःची कार्यपद्धती आणि निकष ठरवेल. आवश्यकता भासल्यास समिती प्रत्यक्ष पडताळणी/ लाइव्ह व्हिडिओ फुटेजचा तपशील मागवू शकते. पुरस्कारविजेत्यांची नावे अधिकृतपणे जाहीर होईपर्यंत ही समिती पुरस्कारांसाठी उमेदवारांच्या निवडीबाबत गोपनीयता राखणार आहे.

- iii. राष्ट्रीय पुरस्कार समितीचे अशासकीय सदस्य सामान्य वित्त नियमांनुसार टीए/डीएसाठी पात्र असतील.
- iv. हा पुरस्कार सोहळा २६ नोव्हेंबर २०२५ रोजी राष्ट्रीय दूध दिनी पशुसंवर्धन व दुग्धव्यवसाय विभागाने ठरवून दिलेल्या ठिकाणी होणार आहे.

६.५ निधीची गरज :

- (i) पुरस्काराची रक्कम
 - (ii) एजन्सी/मनुष्यबळ ाची भरती करण्यासाठी
 - iii ऑनलाइन अर्ज सादर करण्यासाठी सॉफ्टवेअर तयार करण्यासाठी
 - iii जनजागृती/प्रसिद्धीची व्यवस्था, असल्यास.
 - iii पुरस्कार समारंभाची घोषणा आणि आयोजन करण्यात येणारा खर्च
- ६.५.१ एएस (सीडीडी) यांच्या अध्यक्षतेखालील पुरस्कार व्यवस्थापन समितीने ठरविल्याप्रमाणे इतर संबंधित खर्च.
- ६.५.२ राष्ट्रीय गोकुळ मिशन' (आरजीएम) योजनेतून हा निधी मिळणार आहे.

६.६ पुरस्कार व्यवस्थापन समिती :

- i) AS(CDD)-Chairperson,
- ii) JC (RGM),
- iii) DC(DS)
- iv) DC(AK)

५) यूएस (आयएफडी / बजेट)

६) एसी / एलओ / एसओ (विस्तार आणि प्रसिद्धी)

७) ते (डीडी) ८) एसओ (मीडिया, ई अँड पी) ९) वरिष्ठ टेक संचालक, एनआयसी

पुरस्कार व्यवस्थापन समिती लॉचिंगपासून पुरस्कार वितरणापर्यंत सुरळीत कामकाजाची जबाबदारी पार पाडणार आहे. ही समिती गोपाळरत्न पुरस्कारांमध्ये सामील विविध कार्ये पार पाडण्यासाठी पथकांसह आवश्यक कार्यालयीन आदेश / ओएम जारी करेल.

६.७ राष्ट्रीय पुरस्कार समिती व पुरस्कार पडताळणी समितीची रचना :

६.७.१ पुरस्कार पडताळणी समिती :

- (१)अपर सचिव (पशुव दुग्धविकास विकास), विभाग पशुसंवर्धन व दुग्धव्यवसाय - अध्यक्ष
- (ii)कृषी शेतकरी कल्याण विभागाचे सहसचिव
- (३)सहसचिव, सहकार, सहकार मंत्री/ कार्यकारी संचालक - एनसीडीसी- सदस्य
- (४)चालक, एमआयओ डोनर - सदस्य
- (५)व्यवस्थापकीय संचालक - एनडीडीबी -सदस्य
- (६)सहसंचालक (शैक्षणिक), आयसीएआर-एनडीआरआय- सदस्य- सदस्य
- (७)संचालक, आयसीएआर-एनबीएजीआर कर्नाल - सदस्य
- (८) सहआयुक्त (आरजीएम)- सदस्य
- (९) उपायुक्त (डीडी), सदस्य सचिव

६.७.२ राष्ट्रीय पुरस्कार समिती :

- (१) माजी/निवृत्त-सचिव, गोल त्यांच्या संमती/सोयीनुसार अध्यक्ष म्हणून
- (२) सचिव, डीएएचडी - सदस्य
- (३) सचिव, डीएआरई/डीजी, आयसीएआर - सदस्य
- (४) डीजी, पुरस्कार, डी/ओ गृह व्यवहार - सदस्य
- (५) सहसचिव, एमआयओ डोनर - सदस्य
- (६) अध्यक्ष, एनडीडीबी - सदस्य
- (७) एएच आणि डेअरी क्षेत्रातील एक पद्मश्री पुरस्कार विजेता- सदस्य
- (८) अध्यक्ष, इंडियन डेअरी असोसिएशन - सदस्य
- (९) सहआयुक्त (आरजीएम)-सदस्य सचिव

६.८ संभाव्य वेळापत्रक

अ.क्र.	संभाव्य तारखा	Activi
१	१५ ऑगस्ट २०२५	ऑनलाइन अर्ज भरण्यास सुरुवात
२	१५ सप्टेंबर २०२५	अर्जदारांकडून पुरस्कारांसाठी अर्ज सादर करण्याची शेवटची तारीख.
३	१ ते १५ ऑक्टोबर २०२५	अर्जांचा प्रवेश आणि प्राथमिक तपासणी आणि सामान्य श्रेणीतील (नॉन-एनईआर राज्ये) सर्वोत्तम २० अर्जांची शिफारस करणे आणि एनईआर आणि हिमालयीन राज्यांमधील १० अर्जांची शिफारस करणे
४	१६ ते ३१ ऑक्टोबर २०२५	एनडीडीबी / इतर कोणत्याही भाड्याने घेतलेल्या एजन्सीकडून क्षेत्र भेट / पडताळणी.
५	१ ते १० नोव्हेंबर २०२५	क्यूसीआय किंवा इतर कोणत्याही नियुक्त ईएनसीद्वारे क्षेत्र पडताळणी अहवालाच्या आधारे अर्जांचे पुनर्मूल्यांकन
६	१२ नोव्हेंबर २०२५	शिफारस पुरस्कारांद्वारे स्क्रीनिंग समिती।
७	१९ नोव्हेंबर २०२५	राष्ट्रीय पुरस्कार समितीची बैठक आणि पुरस्कार विजेत्यांची नावे निश्चित करणे.
८	२५ नोव्हेंबर २०२५	माननीय मत्स्यव्यवसाय मंत्र्यांच्या हस्ते गोपाळरत्न पुरस्कार विजेत्यांच्या नावांची घोषणा प्राणी पती आणि दाई
९	२६ नोव्हेंबर २०२५	गोपाळरत्न पुरस्कारांचे वितरण मा.पंतप्रधान/ माननीय मत्स्यव्यवसाय मंत्री पशुसंवर्धन व दुग्धव्यवसाय मंत्री यांच्या हस्ते

७. पुरस्कारांसाठी सामान्य संदर्भ

- (१) यशस्वी विजेत्यांना सेकंड एसी ट्रेनभाड्यापुरते मर्यादित टीए / डीएची प्रतिपूर्ती केली जाईल. सहकारी/ दूध उत्पादक कंपन्यांच्या बाबतीत टीए/डीएच्या प्रतिपूर्तीसाठी सचिवांसह सहकार/एमपीसी मधील दोनच व्यक्तींचा विचार केला जाईल.
- (२) सहकारी/एमपीसीच्या बाबतीत पुरस्काराची रक्कम सहकारी/एमपीसी बँक खात्याच्या नावे काढली जाईल.

प्रवर्गनिहाय भरण्यात येणारे नमुने परिशिष्ट १ ते ४ येथे आहेत.

परिशिष्ट-१

जनावरांच्या नोंदणीकृत जाती (एनजीआरए २०२५ साठी)

अ.क्र.	जात	मुळ स्थान
१	अमृतमहल	कर्नाटक
२	बचौर	बिहार
३	बरगूर	तामिळनाडू
४	डांगी	महाराष्ट्र आणि मध्य प्रदेश
५	देवणी	महाराष्ट्र आणि कर्नाटक
६	Gaolao	महाराष्ट्र आणि मध्य प्रदेश
७	गीर	गुजरात
८	हळ्ळीकर	कर्नाटक
९	हरियाना	हरियाणा, उत्तर प्रदेश आणि राजस्थान
१०	कांगयाम	तामिळनाडू
११	कणकरेज	गुजरात आणि राजस्थान
१२	केंकथा:	उत्तर प्रदेश आणि मध्य प्रदेश
१३	खेरीगढ़	उत्तर प्रदेश
१४	खिल्लार	महाराष्ट्र आणि कर्नाटक
१५	कृष्णा खोरे	कर्नाटक
१६	माळवी	मध्य प्रदेश
१७	मेवाती	राजस्थान, हरियाणा आणि उत्तर प्रदेश
१८	नागोरी	राजस्थान
१९	निमारी	मध्य प्रदेश
२०	ओंगोल	आंध्र प्रदेश
२१	पोनवार	उत्तर प्रदेश
२२	Punganur	आंध्र प्रदेश
२३	राठी	राजस्थान

२४	लाल कंधारी	महाराष्ट्र
२५	लाल सिंधी	संघटित शेतातच
२६	साहीवाल	पंजाब आणि राजस्थान
२७	सिरी	सिक्कीम आणि पश्चिम बंगाल
२८	थारपारकर	राजस्थान
२९	Umblachery	तामिळनाडू
३०	वेचूर	केरळ
३१	मोटू	ओरिसा, छत्तीसगड आणि आंध्र प्रदेश
३२	घुमुसरी	ओरिसा
३३	बिझरपुरी	ओरिसा
३४	खरियार	ओरिसा
३५	पुलीकुलम	तामिळनाडू
३६	कोसाळी	छत्तीसगड
३७	मलनाड गिड्डा	कर्नाटक
३८	बेलाही	हरयाणा आणि चंदीगड
३९	गंगातिरी	उत्तर प्रदेश आणि बिहार
४०	बद्री	उत्तराखंड
४१	लखीमी	आसाम
४२	लडाखी	जम्मू-काश्मीर
४३	कोकण कपिला	महाराष्ट्र आणि गोवा
४४	PodaThhurpu	तेलंगणा
४५	नारी	राजस्थान आणि गुजरात
४६	डगरी	गुजरात
४७	थूथो	नागालॅंड
४८	श्वेता कपिला	गोवा
४९	हिमाचली डोंगरी	हिमाचल प्रदेश
५०	Purnea	बिहार
५१	कथानी	महाराष्ट्र
५२	सांanchorी	राजस्थान
५३	मॅसिलम	मेघालय

परिशिष्ट-॥

म्हशींच्या नोंदणीकृत जाती (एनजीआरए २०२५ साठी)

अ.क्र.	जात	मुळ स्थान
१	भदावरी	उत्तर प्रदेश आणि मध्य प्रदेश
२	जाफराबादी	गु.उंदीर
३	मराठवाडा	महाराष्ट्र
४	मेहसाणा	गु.आरात
५	मुरा	हा अना
६	ना पुरी	महाराष्ट्र
७	एनआयआय रवी	Pun·ab
८	पंढर उरी	महाराष्ट्र
९	सुरती	गु.आरात
१०	तोडा	तामिळनाडू
११	बन्नी	गु.आरात
१२	चिलिका	ओरिसा
१३	कालाहांडी	ओडिशा
१४	लुइट स्वम	आसाम आणि मणीपुर
१५	बार यू	तामिळनाडू
१६	छत्तीसगड आर्ही	छत्तीसगड
१७	गो.री	पंजाब आणि हिमाचल प्रदेश
१८	धारवाडी	कर्नाटक
१९	मंदा	ओडिशा
२०	पूर्णथाडी	महाराष्ट्र

देशी जनावरे/ म्हशींच्या जातीचे संगोपन करणाऱ्या शेतकऱ्यांसाठी राष्ट्रीय गोपाळरत्न पुरस्कार
२०२५ साठी नामांकनाचे स्वरूप

भाग अ

शेतकऱ्याचा
फोटो

प्राण्यांचे
छायाचित्र

शेतकऱ्याचे नाव :

लिंग:

युग:

शिक्षण:

पत्ता :

आधार क्रमांक :

मोबाइल क्रमांक :

राखलेली जात: (एनबीएजीआरकडे नोंदणीकृत जातीच पुरस्कारासाठी पात्र ठरतील)

भाग बी

स. ना.	वैशिष्ट्ये[संपादन]।	योग्य पर्याय निवडा
१	शेतकऱ्याची सामान्य माहिती	ड्रो डाऊन ओ शन
१.१	लागू श्रेणी:	
a	जनरल (एनईआर / हिमालयन वगळता)	
b	एनईआर/हिमालयी राज्ये	
१.२	शेतकऱ्याचे लिंग[संपादन]	
a	पुरुष	
b	मादी	

१.३	शेतकऱ्यांकडे असलेल्या जनावरांची संख्या	
a	३-९ (केवळ एनईआरआयहिमालयनसाठी)	
b	१०-५०	
c	५१-१००	
d	१०० पेक्षा जास्त	
१.४	नाही। डेअरी जनावरांच्या संगोपनात किती वर्षे गुंतलेली आहेत?	
a	१-५ वर्षे	
b	६- १० वर्षे	
c	१० वर्षांपेक्षा जास्त	
२	प्रजनन [संपादन]	ड्रो डाऊन ओ शन
२.१	जातीचे नाव (ब्रीड मल्टिपल सिलेक्शन पर्याय निवडा)	
२.२	अवलंबलेली प्रजनन पद्धत	
२.३	कृत्रिम गर्भाधान	
a	हो	
b	नाही	
२.४	अल् डोननंतर शेतकरी एआयटीकडून रिकाम्या वीर्य भुसाची मागणी करतो का आणि वीर्य युआळीची माहिती वाचू शकतो का	
a	हो	
b	नाही	
२.५	नैसर्गिक सेवा	
a	हो	
b	नाही	
२.६	स्वतःचा बैल सांभाळत असल्यास, पर्याय निवडा	
a	रोगमुक्त दर्जा असलेला उच्च अनुवांशिक गुणवत्तेचा बैल	
b	कोणतीही नोंद नसलेला बैल	

२.७	शेतकऱ्याने आपल्या गायीची पैदास इतर आंबट जातीच्या बैलाने केल्यास ; शेतकरी धरणाचे स्तनपान आणि बैलाच्या रोगमुक्त स्थितीबद्दल चौकशी करतो का?	
a	हो	
b	नाही	
२.८	डेटा रेकॉर्डिंग (वंशावली डेटा, दूध उत्पादन ाच्या नोंदी, कॅल्वी एन रेकॉर्ड)	

a	हो	
b	नाही	
२.९	प्रगत जातीचे संवर्धन टेक्नोलो	
२.९.१	सेक्स क्रमबद्ध वीर्य	
a	हो	
b	नाही	
२.९.२	Emb o transfer;	
a	हो	
b	नाही	
३.	आहार देणे	(ड्रॉप डाऊन ऑप्शन)
३.१	फीड गणना	
a	सेल्फ कॉम्प्युटिंगद्वारे रेशन बॅलन्सिंगचा अवलंब करत आहे	
b	व्यावसायिक रेडिमेड फीड वापरणे	
३.२	क्षेत्र विशिष्ट खनिज मिश्रणाचा वापर	
a	हो	
b	नाही	
३.३	चारा व्यवस्थापन	
a	स्वतःची लागवड	
b	बाहेरून खरेदी	
	चारा संवर्धन	
a	हा [सिला ई	
b	संवर्धन नाही	
३.५	अझोला लागवड	
a	हो	
b	नाही	
४	गृहनिर्माण	(ड्रॉप डाऊन ऑप्शन)

४.१	गृहनिर्माण प्रकार[संपादन]।	
a	स्टॉल फेड सिस्टम	
b	सैल सिस्टम	
४.२	जनावरांच्या सभोवतालचा/परिसराचा परिसर	
a	शुष्क	
b	दलदली	
४.३	ड्रेनेज व्यवस्था	
a	पारदर्शी	
b	स्थिरावलेला	
४.५	उष्णतेच्या ताणाचा सामना करण्यासाठी व्यवस्था	
a	हो	
b	नाही	
४.६	कीटक आणि माश्यांच्या पुनरुज्जीवनासाठी एक्टोपॅरासिटिक द्रावण / हर्बल तयारी वापरणे	
a	हो	

	नाही	
५	सामान्य प्राणी आरोग्य पद्धती:	ड्रो डाऊन ओ शन
५.१	लसीकरण (लसीकरणाच्या वेळापत्रकानुसार)	
a	हो	
b	नाही	
५.२	वेळेवर प्रथमोपचार उपलब्ध/प्रदान	
a	हो	
b	नाही	
५.३	शेतकरी किरकोळ आजारांसाठी हर्बल तयार करतो का?	
a	हो	
b	नाही	
५.४	कृमिनाशक	
a	वर्षातून एकदा	
b	वर्षातून दोनदा	
c	काहीच नाही	
५.५	टिक नियंत्रण उपाय	
a	हो	
b	नाही	
६	प्राणी ओळख यंत्रणा	ड्रो डाऊन ओ शन

a	आयएनएपीएच / एनडीएलएम टॅगिंग	
b	इतर कोणतेही तंत्र - मायक्रोचिप, आरएफआय D	
c	वरील पद्धतींचा अवलंब केला नाही	
७	कृषी यांत्रिकीकरण	हो/नाही
	असल्यास, पूर्ण यांत्रिक/ अर्धयांत्रिक ड्रो खाली	
७.ब	मिल्किंग मशीन वापरणे	हो/नाही
८	दूध बाजार	ड्रो डाऊन ओशन
८.१	दूध विक्री	
a	डेअरी को-ऑपरेटिव्ह सोसायटी/दूध उत्पादक संस्थेच्या माध्यमातून	
b	स्व	
c	प्रा.विक्रेता	
८.२	मूल्यवर्धित उत्पादनात रूपांतर (पनीर, तूप, दही)	
a	हो	
b	नाही	
९.	डेअरी योजना जनजागृती पातळी :	ड्रो डाऊन ओशन
९.१	राज्य/केंद्र सरकारच्या योजनांची माहिती आहे का?	
a	हो	
b	नाही	
९.२	पशुसंवर्धनाचे कोणतेही प्रशिक्षण घेतले	

a	होय (प्रमाणपत्राद्वारे समर्थित प्रशिक्षणाचे नाव.) Upl oad	
b	नाही	
९.३	दुग्ध सहकारी संस्थेचे सदस्य/ दूध उत्पादक	
a	होय, असल्यास, डीसीएस / एमपीसीचे नाव	(ड्रॉपडाउन आणि मजकूर बॉक्स)
b	नाही	
१०.	पर्यावरण विषयक जागरुकता :	ड्रो डाऊन ओशन
१०.१	गोबर गॅस उत्पादन व वापर	
a	हो	
b	नाही	
१०.२	कचरा व्यवस्थापन (शेणखत)	
a	गायीच्या शेणाचा वापर /पुरविणे (खत, शेणखत, गोबर) फेकणे	

b	गायीच्या शेणाचे केक बनविणे	
१०.३	सोलर एनर चा वापर	
a	शेतात सोलेर अनेल बसवले	हो/नाही
b	यासाठी सोलर पॅनेलचा वापर केला जातो	
	i. चाहते	हो/नाही
	ii. ली हटिन	हो/नाही
	iii. मिलिकन मशीन	हो/नाही
	iv. इतर तुमचे ओस	युटिलिटीजची नावे
११	जनावरांच्या आरोग्यासाठी स्मार्ट कॉलर, आयटी सोल्युशन आदी डिजिटल तंत्रज्ञानाचा वापर.	हो/नाही
	जर एस, लीज सी .	
१२	उत्पादकता आणि पुनरुत्पादक कार्यक्षमता:	ड्रो डाउन ओ रान
१२.१	दूध उत्पादन [एल.टी./जनावरांमध्ये दिवस]	
a	१-५ एलटीआर	
b	६-१० एलटीआर	
C	१० पेक्षा जास्त एलटीआर	
१२.२	केल्व्हिंग अंतराल (प्राण्याच्या दोन संकुचितांमधील सरासरी कालावधी)	
a	१२ महिन्यांपेक्षा कमी	
b	१२-१५ महिने	
c	१५ महिन्यांपेक्षा जास्त	
१३	शैक्षणिक पात्रता :	
१४	नावीन्य : देशी पद्धतीने विकसित केलेली कोणतीही अभिनव पद्धत [प्राणी व्यवस्थापनात अवलंबली जाते] गरम रा ह सह डेट आयलमध्ये वर्णन करा	

परिशिष्ट-आजारी

एनजीआरए २०२५ अंतर्गत सर्वोत्कृष्ट डेअरी सहकारी / दूध उत्पादक कंपनी / एफपीओ साठी
नामांकनाचे स्वरूप

भाग

सहकार/ दूध उत्पादक
कंपनीचे अध्यक्ष] सचिव
यांचे छायाचित्र

सहकारी संस्था/ दूध उत्पादक कंपनीचे नाव

आजपर्यंत स्थापित:

नोंदणी क्रमांक :

पॅन नंबर:

बँक खाते क्रमांक :

ई-मेल आयडी, मोबाइल क्र. [लॅडलाईन क्र.

संपर्क पत्ता:

[गावपातळीवरील सहकारी संस्था/गावपातळीवरील दूध उत्पादक कंपनी किंवा संकलन केंद्राला देण्यात येणारा पुरस्कार. ग्रामस्तरीय दुग्ध सहकारी संस्था/ गावपातळीवरील दूध उत्पादक कंपनी किंवा संकलन युनिटचे अध्यक्ष/सचिव यांना त्यांच्या संस्थेच्या वतीने प्राप्त होणारा पुरस्कार]

भाग ब

सर्वोत्कृष्ट दाई कू/ मिल्क रोज्युसर कॉम साठी एफपीओ -एनजीआरए २०२५

S.No	वैशिष्ट्ये[संपादन]।	टिप्पण्या/आक्षेपार्ह मांडणी
१	नोंदणी क्र. सहकारी /एमपीसी आणि स्थापनेची तारीख.	संख्यात्मक/वर्णमाले/विशेष वर्ण
२	केट ओ ए खोटं	झो डाऊन ओ शन
a	एनईआर / हिमाला वगळता इतर सामान्यांसाठी	
b	एनईआर/हिमाला साठी	
३	संबंधित शेतकरी सदस्यांची संख्या.	नोस मध्ये
४	वास्तविक दूध उत्पादक शेतकरी सभासदांची संख्या नाही.	नोस मध्ये
५	२०२४-२५ मध्ये दररोज सरासरी दूध खरेदी litres er da	नोस मध्ये
६	देयक चक्र आणि नियमितता	७ दिवस / १० दिवस / १५ दिवस /३० दिवस झो डाऊन ओ शन
७	एएमसीयू / डीपीएमसीयू उपलब्ध आणि कार्यक्षम	हो/नाही झो डाऊन ओ शन
८	बीएमसी ची स्थापना	होय/नाही झो खाली उत्तरा
९	बीएमसी सीए एसीआयलिटरमध्ये	क्यू लिटरमध्ये
१०	बीएमसी क्षमता वापर (२०२४-२५ मध्ये दैनंदिन सरासरी वापर	% मध्ये
११	पुनर्लेखापरीक्षण झाले की नाही	होय/नाही झो खाली उत्तरा
१२	मागील लेखापरीक्षणाचे यू लोड प्रमाणपत्र	U load document o tion

१३	प्रयोगशाळेत केलेल्या चाचण्या १. चरबी/एसएनएफ, २. भेसळ, ३. अॅसिडिटी, ४. एमबीआरटी) ५. इतर	१) ते ४) हो/नाही ५) परीक्षेचे नाव (बिंदूनिहाय १) ते ५), स्वतंत्र ड्रॉपडाउन पर्याय)
१४	सहकारी/एमपीसी ची स्वच्छ स्थिती [नियमित साफसफाई (सी), पुरेसा प्रकाश (एल), पुरेसे व्हेंटिलेशन (व्ही), कचऱ्याची योग्य विल्हेवाट लावणे, ड्रेना ई एस स्टेम डी	सी, एल, व्ही, डब्ल्यू, डी (ड्रॉप डाउन ऑप्शन)
१५	या दरम्यान होणारा नफा १. २०२४-२५ २. २०२३-२४ ३. २०२२-२३	रु. मध्ये
१६	दरम्यान वितरित बोनस २०२४-२५ र. २०२३-२४ २०२२-२३	रु. मध्ये (बिंदूनिहाय १) ते ३ पर्यंत), स्वतंत्र द्रो डाऊन ओ
१७	कर्ज/केसीसी क्र. या दरम्यान शेतकऱ्यांची संख्या २०२४-२५.	नोस मध्ये
१८	सोलर अॅनेल उपलब्ध	हो/नाही ड्रो डाऊन ओ शन
१९	शेतकरी सभासदांना देण्यात येणारी तांत्रिक निविष्ठा सेवा पशुखाद्य २. दूध उत्पादने ३. अल सर्हिसेस ४. पशु आरोग्य सेवा v. हर्बल मेडिसिन ६. सभासदांकडून गाय/म्हशीच्या शेणाचे संकलन	होय/नाही (ड्रॉप डाऊन ऑप्शन) (बिंदूनिहाय १) ते सहावी), स्वतंत्र ड्रॉपडाउन पर्याय)

एलपीडी : लिटर प्रतिदिन

कृत्रिम साठी राष्ट्रीय गोपाल रत्न पुरस्कार २०२५ साठी नामांकनाचे स्वरूप

कृत्रिम रेतन तंत्रज्ञ ऑनलाइन सादर करणार

Pa
भाग अ

AI टेक्निशियनचा
फोटो

	AI तंत्रज्ञाचे नाव:	
	वडिलांचे नाव:	
	आधार क्रमांक	
	जन्म तारीख:	
	लिंग:	
	कामाचे ठिकाण :	
	घेतलेल्या AI प्रशिक्षणाचा कालावधी (किमान ९० दिवस बंधनकारक)	
	AI डिलिव्हरीचा अनुभव	
	शैक्षणिक पात्रता : (जन्मतारीख, शैक्षणिक यांची सत्यापित प्रत) दाखले संलग्न करावेत)	
	ई-मेल आयडी, मोबाइल क्र. [लँडलाईन क्र.	
	संपर्क पत्ता:	

भाग ब - एआयटी सेवा माहिती

S.No.	वैशिष्ट्ये[संपादन]	योग्य बॉक्सवर टिक करा
१	लिंग	ड्रॉप डाऊन पर्याय
a	पुरुष	
b	मादी	

२.	लागू श्रेणी:	ड्रॉप डाऊन पर्याय
a	सामान्य (एनईआर / हिमालयन वगळता)	
b	एनईआर/हिमालयी राज्ये	
३	Breeding	ड्रॉप डाऊन पर्याय
a	नाही। मागील वर्षामध्ये केलेल्या ए.एल.ची संख्या (त्यानुसार INAPH/NDLM)(INAPH/NDLM आयडी:...	
	२०२२-२३	ना. मध्ये.
	२०२३-२४	ना. मध्ये.
	२०२४-२५	ना. मध्ये.
b	नाही। मागील वर्षभरात (आयएनएपीएच / एनडीएलएम नुसार) एएलमधून प्राप्त झालेल्या गर्भधारणेची	ड्रॉप डाऊन पर्याय
	२०२२-२३	ना. मध्ये.
	२०२३-२४	ना. मध्ये.
	२०२४-२५	ना. मध्ये.
c	नाही। मागील दोन वर्षात जन्मलेल्या बछड्यांची संख्या (आयएनएपीएच / एनडीएलएम नुसार)	ना. मध्ये.
३	सनिता उपाय योजना	ड्रॉप डाऊन पर्याय
३.१	संरक्षक हातमोजे, प्लॅस्टिक एप्रोन परिधान करणे	
a	हो	
b	नाही	
३.२	भुसा योग्य प्रकारे वितळवणे	
a	हो	
b	नाही	
३.३	कृत्रिम रेतन उपकरणे निर्जंतुकीकरण	
a	हो	
b	नाही	

४	वाटप केलेल्या क्षेत्रात आयएनएपीएच आयएनडीएलएम टॅगिंगचे %	ड्रॉप डाऊन पर्याय
a	१००%	

b	50%-100%	
c	५०% पेक्षा कमी	
५	घेतलेले प्रशिक्षण (प्रमाणपत्रांद्वारे समर्थित, पीडीएफ अपलोड करा)	प्रमाणपत्रे, पीडी अपलोड करा
a.	मूलभूत प्रशिक्षण	नाही। प्रमाणपत्र संलग्न असलेल्या दिवसांची संख्या
b	गेल्या ३ वर्षात रिफ्रेशर ट्रेनिंगमध्ये भाग घेतला गेला	नाही। प्रमाणपत्र संलग्न करून सहभागी झालेल्या प्रशिक्षणांचे प्रा.
६	शेतकऱ्यांमध्ये जागृती निर्माण	'एआयटी'ला माहिती नसलेल्या शेतकऱ्यांची संख्या नाही
a	निमल आयडेंटिफिकेशन अँड ट्रेसेबिलिटी	ना. मध्ये.
b	रेशन बॅलन्सिंग	नोस मध्ये
c	मोबाइल ॲप ई-गोपाला (होय/नाही)	नोस मध्ये
d	कोंबड्यांमध्ये प्रौढत्वाच्या वेळी वय कमी करणे	नोस मध्ये
	केल्डिनिंग अंतर कमी करणे	नोस मध्ये
७	प्रगत पुनरुत्पादक तंत्रज्ञानाचा अवलंब करण्यासाठी शेतकऱ्यांना प्रोत्साहित करण्याच्या यशोगाथा सेक्स क्रमबद्ध वीर्य, ईटीटीआयआयव्हीएफ (छायाचित्रांसह सविस्तर पीडीएफ अपलोड करा)	